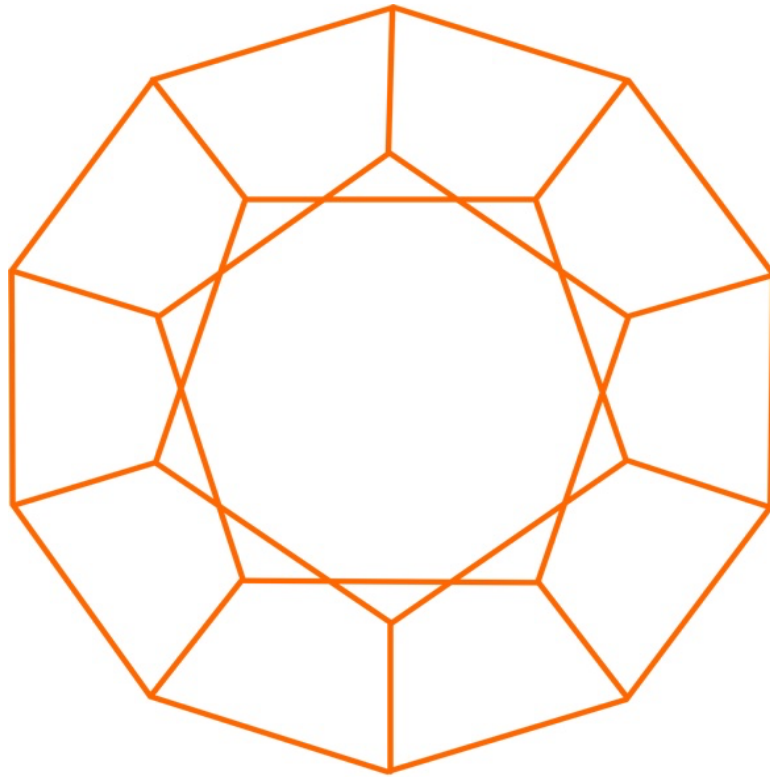

HANDREIKING: VEILIG VIEREN

DEEL 5 VAN SCHOOLVEILIGHEIDSPAN

PARCIVAL
Vrije School Amstelveen

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1	Inleiding: vuur op vrije scholen	blz. 2
Hoofdstuk 2	Rollen en verantwoordelijkheden	blz. 2
Hoofdstuk 3	Benodigheden en gebruik	blz. 3
Hoofdstuk 4	Jaarfeesten	blz. 5

1. INLEIDING: VUUR OP DE VRIJESCHOOL

In alle culturen heeft vuur een enorme aantrekkingskracht. Waar vuur is, verzamelen mensen zich eromheen: het verbindt, biedt warmte en gezelligheid. Vuur is één van de primaire levensbehoeften van de mens. Zonder vuur geen beschaving, geen warmte- en lichtbron, geen mogelijkheid om warm eten te bereiden. Vuur verteert alles, ruimt op en reinigt. Van oudsher zijn er wereldwijd vele rituelen waar het vuur een belangrijke en vaak religieuze rol speelt. De aantrekkingskracht van vuur ligt ook in het feit dat vuur gevaarlijk is of kan zijn. 'Spelen met vuur' is een voorbeeld van een uitdrukking. Wij moeten leren omgaan met vuur, anders 'gaat het als een lopend vuurtje'. Wanneer vuur in de natuur een gebied beschadigt, ontstaat er na enige tijd weer nieuw leven op een vruchtbare grond. In deze handleiding, geschreven door de begeleidingsdienst van Vrije Scholen, wordt een handreiking gegeven hoe we als school om kunnen gaan met vuur en de jaarfeesten die we vieren.

2. ROLLEN & VERANTWOORDELIJKHEDEN

BESTUURDER & SCHOOLLEIDER De bestuurder is formeel eindverantwoordelijk maar niet verantwoordelijk voor aanwezigen die bewust en opzettelijk de afgesproken regels niet volgen. Hij/zij kan de verantwoordelijkheid niet altijd ter plaatse dragen. In dat geval kan de bestuurder in overleg met de schoolleider besluiten hem/haar te mandateren. De bestuurder of gemandateerde schoolleider kan een activiteit stilleggen of zelfs de viering afbreken indien de situatie hierom vraagt.

SCHOOLTEAM Het is aan te raden om voorafgaand aan een vuuractiviteit de regels en eventuele risico's in het schoolteam te bespreken. Zo kan actief de beslissing genomen worden of men de verantwoordelijkheid voor het veilige verloop van het feest kan en wil nemen.

COÖRDINATOR VEILIGHEID Bij een grotere viering is het prettig om een coördinator aan te wijzen. Deze rol kan bijvoorbeeld vervuld worden door de schoolleider of de hoofd bedrijfshulpverlening (bhv). De coördinator is geen vuurmeester (zie verderop onder Vuurmeester) maar heeft als specifieke taak het informeren en coördineren van de organisatoren en aanwezigen over de veiligheidsafspraken en het handelen bij eventuele calamiteiten: maken van afspraken bij specifieke jaarfeesten. Zoals: wie neemt welke positie in rondom het Sint Jansvuur? Wie vangt de springers op? Wie checkt als er iemand onverhoopt toch vonken op de kleding krijgt? concrete scenario's bespreken: als iemand struikelt en in het vuur landt; wie gaat wat doen en hoe? (bijvoorbeeld aan beide zijden van het vuur staan een of twee flinke emmers water). Hoe wordt gehandeld bij calamiteiten, zoals het verloop bij een eventuele ontruiming (routes, opvangplek, wie spreekt menigte toe etc.). Hoe wordt een kleine brand geblust? (met emmers, jerrycans, brandblussers, brandslanghaspels?); toezicht houden op de aanwezigheid van materiaal (zie hieronder bij Aanwezig materiaal); zorgen voor de fysieke bereikbaarheid van het terrein en de aanwezigen door hulpdiensten en dit in ieder geval bespreken met de bhv'ers en de vuurmeester. Denk bijvoorbeeld ook aan de taakverdeling bij het opvangen/wegwijzen van hulpdiensten op terrein en ruimte maken voor hulpverlening.

VUURMEESTER De vuurmeester is de persoon die zich bezighoudt met het aansteken, bewaken en doven van het vuur. De vuurmeester is primair verantwoordelijk voor het vuur, laat de vuurplaats nooit onbewaakt achter en zorgt voor het doven van het vuur op juiste wijze met zand of water. Ook als het vuur gedoofd is, kan het nog smeulen en heet zijn. Dus het is belangrijk om de vuurmeester bij het vuur te laten zijn totdat het volledig is afgekoeld, of totdat het terrein helemaal leeg is en voorlopig leeg blijft.

Het is verstandig om minimaal twee vuurmeesters aan te wijzen voor een grotere viering zoals Sint Jan. Als een ouder de rol van vuurmeester uitvoert, is het goed als hij/zij ervaring heeft met een verantwoorde omgang met vuur. Een achtergrond bij de (vrijwillige) brandweer, als bhv'er, (huis)arts heeft de voorkeur.

Als taken en verantwoordelijkheden van de vuurmeester kunnen afgesproken worden: opbouw, aansteken en doven van het vuur, afbakenen cirkel om het vuur en looppaden; toezicht op het vuurspringen en de eventuele fakkeloptocht van de 6e klas; zorgen voor een overzichtelijke stookplaats en het doen van een zogenaamde veiligheidsscan van de directe omgeving. Bijvoorbeeld: wat kan eventuele vonken ontsteken? Liggen er gebouwen met rieten daken in de omgeving, en is dat een risico? Kan er met de stookplaats een brand in de omgeving worden veroorzaakt? 6 Sint Jansviering

BEDRIJFSHULPVERLENING Bij elke activiteit waarbij open vuur wordt gebruikt is het belangrijk dat er tenminste twee bhv'ers beschikbaar zijn. Behalve het schoolteam kunnen ook ouders die medisch onderlegd zijn en/of in het bezit zijn van een bhv-diploma hiervoor benaderd worden. De bhv'ers zijn bij iedereen bekend en herkenbaar, denk aan een hesje (geen nylon) waar bhv of EHBO op staat. Binnen het schoolteam en de organisatie wordt voorafgaand aan de viering duidelijk gemaakt welke bhv'ers beschikbaar zijn. Indien het om een viering gaat over een langere periode (bijvoorbeeld Advent), kan het verstandig zijn dit tussentijds te herhalen.

ouders & leerlingen De hulp van ouders is vaak zeer welkom bij jaarfeesten. Zij dragen echter geen eindverantwoordelijkheid tijdens vieringen. Leerlingen (inclusief minderjarige kinderen van een hulpouder) mogen nooit de taak van hun ouders tijdelijk waarnemen. Ook niet in opdracht van de eigen ouder. Leerlingen hebben alleen een rol bij het aansteken van vuur als dit gecoördineerd en gecontroleerd wordt onder toezicht door de vuurmeester en alleen wanneer zij hiervoor gevraagd zijn.

3. BENODIGDHEDEN & GEBRUIK

AANWEZIG MATERIAAL Een overzicht van enkele materialen voor de veilige omgang met (een groot) vuur en voor het geval er iets mis gaat:

- voldoende water (en denk na over een snelle toegang tot water om een eventueel brandje te kunnen blussen);
- gekeurde blussers met geldende keuringsdatum;
- blusdekens van recente datum;
- schoppen en harken om het vuur beheersbaar te houden of te doven;
- vrieskist of koeltas om ijscompressen koud te houden;
- goedgekeurde EHBO-koffer(s);
- telefoonnummers huisarts, huisartsenpost; herkenningstekens voor vuurmeesters, EHBO/bhv'ers (bijvoorbeeld hesjes, geen nylon);
- portofoons bij een grote viering en/of een viering op locatie;
- paaltjes en rood-wit terreinlint bij een groot vuur.

GEBRUIK VAN FAKKELS Bij het gebruik van fakkels (met name bij de fakkeloptocht met Sint Jan) is het van belang dat er vooraf (droog) geoefend wordt met het aansteken van het vuur. Zorg voor duidelijke instructies over het gebruik van en de omgang met fakkels, zoals niet zwaaien of rennen. De aanwezigen zitten of staan rond het vuur zodat er overzicht is en ruimte tussen de kring en het vuur om met fakkels doorheen te lopen.

GEBRUIK VAN KAARSEN & WAXINELICHTJES

- Waxinelichtjes in lantarens en glazen potten met zand op de bodem zijn de meest veilig optie.
- Plaats kaarsen in een stevige houder.
- Zet ze nooit in de buurt van brandbare zaken zoals gordijnen, kledjes, lappen en papierwaren.
- Let op plaatsing bij deuren en ramen in verband met het aanwakkeren van de vlam door tocht.
- Plaats waxinelichtjes niet bij een warmtebron anders worden ze week.
- Zorg sowieso voor toezicht door een leerkracht (of hulpouder).
- Tenslotte: let op kleding (zie onder Kledingvoorschriften).

GEBRUIK VAN HOUT & GROEN Stook alleen schoon en droog hout. Het verbranden van afval en bewerkt hout is verboden. Verder kan geïmpregneerd en geverfd hout gevaarlijke stoffen bevatten die slecht zijn voor het milieu én voor de gezondheid. Nat of vochtig hout geeft veel rookoverlast en brandt slecht. Bedenk of versiering van dennen- of naaldboomtakken veilig geplaatst kan worden.

VERSIERING & AANKLEDING Veilige versiering is moeilijk ontvlambaar. Het KEMA-keurmerk geeft aan dat de versiering brandveilig is wanneer de lampjes niet worden afgedekt door bijvoorbeeld crêpepapier of doorzichtige doeken. Laat geen verlichting branden in een onbemenst lokaal. Controleer voor gebruik of de bedrading van lichtjes en versiering onbeschadigd is. Hang versieringen zo op dat niemand er tegenaan kan lopen. Versiering die is opgehangen met ijzerdraad valt bij brand minder snel naar beneden. Zorg ervoor dat versieringen niet in aanraking kunnen komen met verlichting en apparaten die warm worden vanwege brandgevaar. Gebruik een onbeschadigd verlengsnoer en leg dat zo neer dat niemand erover kan struikelen. Rol kabelhaspels bij gebruik altijd helemaal af. Koppel geen verlengsnoeren aan elkaar. Plak bekabeling die over de vloer loopt met stevige tape vast.

KLEDINGVOORSCHRIFTEN Kleding kan bij (open) vuur vlam vatten. De snelheid waarmee een kledingstuk in brand vliegt en vuur en vlammen zich over de kleding verspreiden is vooral afhankelijk van: de vorm: wijdvallend of nauwsluitend; de samenstelling van de stof. Plantaardige vezels zoals katoen vatten makkelijker vlam dan dierlijke vezels zoals wol. Synthetische vezels (polyester en nylon) vatten juist moeilijker vlam, maar smelten snel bij contact met vuur. De smeltdruppels kunnen brandwonden veroorzaken en smelten vast aan de huid; de structuur van de stof: open of dicht geweven, harig of glad oppervlak. Maak afspraken over welke kleding is toegestaan, met name maar niet alleen bij het vuurspringen met Sint Jan. Voorbeelden van kleding en schoeisel die u kunt toestaan: kleding van natuurlijke materialen. Het wordt afgeraden om synthetische kleding te dragen in de buurt van vuur; aansluitende kleding. Wijde kleding, van welk materiaal dan ook, is brandgevaarlijk; dichte schoenen. Laarzen zijn een risico in verband met smeltgevaar. Lang haar kan het beste worden opgestoken.

4. JAARFEESTEN

Vuur wordt in vele van de vrijeschoolvieringen gebruikt en heeft bij iedere viering een andere rol en betekenis. De jaarfeesten die gevierd worden op de meeste vrijescholen en hun verbinding met vuur worden hieronder beschreven, inclusief specifieke tips en ervaringen van andere vrijescholen en instanties.

MICHAELSFEST Het eerste grote feest dat in het nieuwe schooljaar wordt gevierd is het herfst- of oogstfeest dat eind september plaatsvindt. Bij deze viering gaat het om het innerlijke vuur: heb de moed om je angst te overwinnen. Een verhaal dat sterk verbonden is met dit feest is de legende van Joris en de draak. Hij verslaat de vuurspuwende draak en redt daarmee de prinses die opgeofferd moest worden aan dit dier. Joris wordt in zijn strijd bijgestaan door aartsengel Michaël. Op sommige scholen wordt dit verhaal nagespeeld en wordt er een grote draak door de kinderen verslagen en soms verbrand. Bij een open vuur: zie Benodigdheden & gebruik.

SINT MAARTEN Naarmate de dagen korter worden kijken de kinderen uit naar het Sint Maartenfeest. Een feest dat het binnengaan in de wintertijd aankondigt. Een wortel, biet of knol uit de (donkere) aarde wordt uitgehold en in de vrucht wordt een lichtje geplaatst: het licht in de duisternis. In het licht van de avondschemering buiten worden binnen lantarens neergezet. Op elf november lopen veel kinderen langs de huizen en zingen ze over Sint Maarten die ooit een deel van zijn mantel aan een bedelaar schonk. De kinderen dragen knollen met zich mee waarin waxinelichtjes worden gebrand. Zorg daarbij voor voldoende toezicht. Een potje met zand in de knol kan zorgen voor meer stabiliteit.

ADVENT Op de vier zondagen voorafgaand aan Kerst wordt Advent gevierd. Het is een traditie om op de eerste Adventszondag jonge kinderen een spiraal te laten lopen om in het midden een kaars aan te steken. Als alle kinderen dit gedaan hebben, is een spiraal (Adventstuin) van licht ontstaan. Tevens wordt elke week een extra kaars aangestoken, totdat alle vier de kaarsen branden en het Kerstfeest gevierd kan worden. Bedenk dat adventskransen van dennen- of naaldboomtakken ook wanneer ze zijn geïmpregneerd brandgevaarlijk zijn. Voor scholen die een alternatief zoeken: denk aan natgemaakte klimop of een 'spiraal' van zand.

Wat betreft waxinelichtjes in de adventskrans:

- plaats die in een stevige houder, lantaren of glazen pot met zand op de bodem. Zorg sowieso voor toezicht door een leerkracht (of hulpouder).
- Zet de lichtjes nooit in de buurt van brandbare zaken zoals gordijnen, kledjes, lappen en papierwaren.
- Let op plaatsing bij deuren en ramen in verband met het aanwakkeren van de vlam door tocht.
- Plaats waxinelichtjes niet bij een warmtebron anders worden ze week.
- Houd ook rekening met kleding (zie onder Kledingvoorschriften).
- Zorg van toezicht door bijvoorbeeld de leerkracht, en voor de aanwezigheid van blusmiddelen.

KERST Het lichtfeest Kerst wordt kort na de donkerste dag van het jaar gevierd. Kaarsen worden ontstoken en de kerstboom is prachtig versierd en verspreidt licht. Een kerstboom met kluit is minder brandbaar dan een kerstboom zonder kluit. Zorg er dan wel voor dat de kluit goed nat blijft. Plaats de boom niet in een loop- of vluchtroute, of in de buurt van stopcontacten. Gebruik alleen KEMA-gekeurde verlichting. Die is veilig wanneer de lampjes niet worden afgedekt door bijvoorbeeld crêpepapier of doorzichtige doeken. Laat geen verlichting branden in een leeg lokaal. Zorg voor toezicht door bijvoorbeeld de leerkracht, en voor de aanwezigheid van blusmiddelen.

Bedenk dat dennen- of naaldboomtakken ook wanneer ze zijn geïmpregneerd brandgevaarlijk zijn. Wat betreft waxinelichtjes in een kerststukjes: plaats die in een stevige houder, lantaren of glazen pot met zand op de bodem. Zorg sowieso voor toezicht door een leerkracht (of hulpouder). Zet de lichtjes nooit in de buurt van brandbare zaken zoals gordijnen, kleedjes, lappen en papierwaren. Let op plaatsing bij deuren en ramen in verband met het aanwakkeren van de vlam door tocht. Plaats waxinelichtjes niet bij een warmtebron anders worden ze week. Houd ook rekening met kleding (zie onder Kledingvoorschriften).

SINT LUCIA Het Luciafeest komt oorspronkelijk uit Zweden. Lucia is een heilige die elk jaar rond 13 december vereerd wordt met zang en een optocht. Vooraan de optocht loopt Sint Lucia: een leerling in witte kleding met een kaarsenkroon op het hoofd. Het gebruik van een krans met brandende kaarsen of waxinelichtjes op het hoofd wordt afgeraden. Let op de kleding (zie Kledingvoorschriften).

MARIA LICHTMIS Op deze dag begin februari wordt de Kersttijd afgesloten. Alle restjes kaars worden in notendopjes met een lontje gegoten en aangestoken terwijl ze in een teiltje met water drijven. Zorg hierbij voor voortdurend toezicht.

SINT JANSFEEST Sint Jan wordt gevierd op of rond 24 juni. Dat is de langste dag van het jaar en zes maanden voor en na Kerst. Het Sint Jansvuur heeft een centrale plek op het terrein waar het feest gevierd wordt. Het vuur wordt met zorg opgebouwd en op een per school verschillende manier aangestoken. Zo laat men zien dat er aandacht en eerbied is voor het Sint Jansvuur. Op de onderbouw kunnen de kinderen van klas zes traditiegetrouw het vuur aansteken (zie onder Gebruik van fakkels). Daarna springen zij eroverheen. Vaak eerst alleen, vervolgens met ouders en/of klasgenoten. Daarmee sluiten ze acht jaar vrijeschoolonderwijs af. Ze springen als het ware de basisschooltijd uit. In hun sprong over het vuur laten ze zien dat ze de moed hebben om dit te doen. Het Sint Jansfeest is een ritueel op een keerpunt in de ontwikkeling van het schoolgaande kind, een poort naar een andere wereld, een drempel over om de maatschappij op een andere en nieuwe manier te leren kennen.

Enkele aandachtspunten van de brandweer rondom de brandveiligheid van de festiviteiten:

- voorafgaand aan de festiviteit zijn de relevante vergunningen aangevraagd (door de school/ jaarfeestcommissie). Vergunningen zijn sterk regiogebonden; daarom gaan we hier verder niet in op details. Informeer bij de eigen gemeente welke vergunningen nodig zijn;
- er is toezicht door (een) duidelijk herkenbare bhv'er(s) en de aanwezigheid van blusmiddelen is noodzakelijk; een brandweerwagen of ambulance moet altijd door de straat kunnen rijden. Houd hier rekening mee bij het versieren. Er zijn twee eenvoudige regels bij het versieren van de openbare weg:
 - versieringen boven de openbare weg moeten hoger dan 4,2 meter hangen;
 - versieringen boven de weg moeten breder zijn dan 3,5 meter;
- de vuurplaats is overzichtelijk en er liggen geen obstakels rondom het vuur, zoals grote stapels brandhout. Verder ligt de plek op voldoende afstand van bebouwing en begroeiing en zijn er geen overhangende takken. Het is mogelijk om de ruimte snel te verlaten;
- maak het vuur niet dieper (hoger) dan 0,75 meter en breder dan 2 meter. Aan weerszijden dient voldoende ruimte te zijn zodat uitgeweken kan worden. Houd voor het aansteken rekening met de windrichting en -sterkte. Let op: bij grote droogte zal de brandweer een stookverbod afkondigen;
- houd brandkranen vrij. Deze liggen meestal in de stoep en zijn afgesloten met een ijzeren deksel met als opschrift 'brandkraan' of 'hydrant'.

Voor het veilig aansteken, bewaken en doven van het vuur: zie de paragraaf Vuurmeester. Het is een veilige optie om het Sint Jansvuur te laten voorbereiden door twee vuurmeesters, en voor te bereiden met bij voorkeur aanmaakhoutjes en blokjes. De vuurmeester(s) blijft (blijven) voortdurend in de onmiddellijke nabijheid van het vuur.

Het is handig als iedere leerkracht voorafgaand aan de viering duidelijke afspraken maakt met de leerlingen over gedrag bij het vuur zoals: respectvol omgaan met het vuur en met elkaar, afstand houden, geen spullen in het vuur gooien.

Het vuurspringen

Tijdens de Sint Jansviering wordt er door de kinderen en ouders over het vuur gesprongen. De wachtende rij ouders en kinderen en overige aanwezigen blijven op veilige afstand buiten het springveld, afgebakend door een duidelijk lint, paaltjes of touwen (zie de rolverdeling onder Coördinator en Vuurmeester). Voor kinderen en ouders die over het vuur willen springen: let op de leeftijd van de kinderen (de voorkeur heeft: vuurspringen kan vanaf klas 1) en op veilige kleding en schoeisel (zie onder Kledingvoorschriften). Bespreek de voorwaarden om te mogen springen, bijvoorbeeld:

- meestal is het vuur bedoeld voor de klassen 1-6 en hun gezinsleden: kleuters en jongere kinderen springen niet. De vuurmeesters harken het vuur steeds bij elkaar; het vuur wordt steeds 'makkelijker' om overheen te springen. Het kan daarom handig zijn om op klassenvolgorde te springen, van hoog naar laag;
- het maximum aantal personen dat tegelijk mag springen;
- passende kleding en schoeisel (zie onder Kledingvoorschriften).

Als niet aan de voorschriften van de school wordt voldaan, krijgt een kind of ouder geen toestemming om te springen. Om teleurstelling te voorkomen, is het handig om de kledingvoorschriften en consequenties van het niet opvolgen van de schoolregels vooraf te communiceren, bijvoorbeeld via de nieuwsbrief.

Zorg dat de loop- en springroute duidelijk herkenbaar is. Aan het begin van de rij met wachtende kinderen en ouders staan minimaal twee volwassenen die toezicht houden op het springen in de aanlooproute en tevens regelen wie er mag springen. Zorg dat er ook continue contact is met de vuurmeester(s). Zij geven groen licht dat het vuur gereed is voor de volgende springer.

Rond het vuur moeten voldoende blusmiddelen aanwezig zijn (zie onder Aanwezig materiaal). Voldoende om een kleine, startende brand mee te blussen. Zorg ook voor een blusdeken om brandende of smeulende kleding mee te kunnen blussen.

De coördinator kan zorgen dat concreet wordt besproken wie welke positie inneemt rondom het vuur. Wie vangt de springers op? Wie controleert als er iemand onverhoopt toch vonken op de kleding krijgt? Ook concrete scenario's komen aan bod: als iemand struikelt en in het vuur landt; wie gaat wat doen en hoe?

ANDERE VUURGERELATEERDE ACTIVITEITEN In het algemeen geldt: zorg dat het aantal plekken met (open) vuur bij een activiteit of jaarfeest overzichtelijk blijft. Het bakken van broodjes boven open vuur kan veilig onder leiding van een vuurmeester. Dat geldt ook voor een barbecue. Zorg dat hij/zij voortdurend toezicht houdt. De plek rondom een barbecue, vuurschaal of -korf is afgebakend gebied waar de kinderen niet mogen komen. Werk bijvoorbeeld met paaltjes, linten of touwen. Daarnaast zijn naast het vuur blusmiddelen aanwezig. Een barbecue mag nooit binnen plaatsvinden.